

Научное объединение
«Юридическая мысль»

**МЕЖДУНАРОДНАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

**«ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ
ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ»**

16-17 марта 2013 г.

г. Симферополь

**Научное объединение
«Юридическая мысль»**

**МЕЖДУНАРОДНАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ
КОНФЕРЕНЦИЯ**

**«ПЕРСПЕКТИВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ
ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ»**

16-17 марта 2013 г.

г. Симферополь

7. Закон України «Про інформацію», Відомості Верховної Ради України від 01.12.1992 - 1992 г., №48, стаття 650.
8. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Конвенція Ради Європи, Офіційний вісник України від 16.04.1998 - 1998 р., № 13, / №32 від 23.08.2006 /, стор. 270.
9. Постанова Верховного Суду України «Про судові рішення у цивільній сфері», Вісник Верховного суду України від 01.01.2010 - 2010 р., №1, стор. 4.
10. Діденко, Л.В. - Процесуальні особливості розгляду спорів, пов'язаних з розкриттям банківської таємниці / Л.В. Діденко, Г.О. Михайлюк // Південноукраїнський правничий часопис: Науковий журнал. 1997 - 2007. №3. 292 с. – С. 123-125.
11. Застосування законодавства про розкриття банківської таємниці // Цивільне судочинство. Судова практика у цивільних справах: Наук.-практ. юрид. журн. 2010. №1. – С. 156-160.
12. Карманов, С. - Банківська таємниця як об'єкт цивільно-правового регулювання // Право України*: Юрид. журн. 2001. №12. – С.110-113.

Семків В. В.
аспірант

кафедри цивільного права
Юридичного інституту

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ДОГОВОРІВ НА ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Особливості договорів на використання природних ресурсів обумовлені, перш за все специфікою їх предмета, порядку укладення, правового режиму тощо. Наявність в якості предмета даних договорів природних ресурсів (ділянок надр, водних об'єктів, лісових ділянок) безумовно накладає вагомий відбиток на дану групу договорів. Природні ресурси, віднесені ст. 181 ЦК України до нерухомих речей (нерухомого майна), є нерухомими в силу своїх природних фізичних властивостей. Звичайно ж деякі з характеристик майна в цивільно-правовому розумінні важко «приміряти» до природних ресурсів. Так, наприклад, на думку Н. Титової природні ресурси (зокрема землі) не можуть, відповідно до класичної цивілістичної концепції бути знищеними чи пошкодженими [1, с. 11]. Ми ж наголошуємо на тому, що природні ресурси мають низку юридично важливих характеристик, насамперед – їх цільове призначення. Знищенням природного ресурсу можна вважати такі його зміни, що виключають можливість його використання за цільовим призначенням. Отож, особливості договорів на природокористування є наявність в якості предмета природних ресурсів, які є не просто об'єктами нерухомоті, а є первинними та визначальними з точки зору розуміння сутності нерухомого характеру об'єктів цивільних прав і є тією вихідною точкою, від якої відштовхуються при кваліфікації таких.

Однією з особливостей договорів на природокористування є наявність спеціального законодавства, яке регулює відносини природокористування. Природні ресурси є об'єктами, які перебувають у стійкому системному зв'язку один з одним, тому договори на природокористування регулюються нормами цивільного законодавства з урахуванням земельного, надрового, водного, лісового та законодавства про охорону навколишнього середовища тощо.

Важливою особливістю договорів на природокористування є їх велика рекреаційна та охоронна складова. Так, блок охоронних норм, які формують якісно відмінний природоохоронний характер змісту зобов'язань сторін, і пов'язаний з ним блок публічних екологічних інтересів обумовлені безумовним імперативом забезпечення природоохоронних вимог на всіх стадіях користування природним ресурсом. На нашу думку, специфіка природноресурсового права в частині природокористування полягає в особливій регламентації відносин природокористування, яка базується на використанні і приватноправових конструкцій і публічно-правових підходів. Варто погодитися з Н. Р. Кобецькою, що при запровадженні договірних механізмів в природноресурсових відносинах важливо не втратити предметну природноресурсову специфіку, оскільки цивільне право не містить природоохоронних засад [2, с. 260].

Важливою особливістю договорів на природокористування є їх суб'єктний склад, а саме наявність обов'язкового суб'єкта в природноресурсових договорах – держави в особі уповноваженого органу державної влади. Це пов'язано з тим, що природокористування є сферою публічного інтересу і цей публічний елемент впливає на характер і зміст договорів у цій сфері,

рі, а також тим, що в переважній більшості (окрім земельних ділянок та ділянок лісу) законодавство встановлює виключну державну власність на природні ресурси.

Держава в особі державних структур багатоліка як і багатоліка її роль у відносинах природокористування. У договорах на природокористування держава виступає в двох іпостасях – як суб'єкт договору (розпорядник майна (власник), який реалізує свої суб'єктивні цивільні права) і як суб'єкт публічної влади (контролюючий орган, який видає дозволи, ліцензії тощо). Ці ролі можуть співпадати або розходитися одна з одною [3]. Приймаючи на себе договірні обов'язки держава перестає, в ідеалі, діяти як публічне утворення, а стає учасником цивільних правовідносин.

Особливістю договорів на природокористування є наявність (в більшості випадків) складних юридичних складів їх виникнення, де публічний акт (дозвіл, рішення, ліцензія) подекуди навіть є первинним щодо договору. Загалом виникнення права на природокористування виключно на підставі одного лише договору є нечастим явищем на практиці, звичайний договір в тій чи іншій мірі співіснує із спеціальним дозволом у кожному конкретному випадку при укладенні договорів на природокористування, або передусім йому або ж перебуває у зворотній послідовності.

Ми переконані, що наявність двох видів правостановлюючих документів (договору і спеціального дозволу) у сфері природокористування впливає з подвійної ролі держави у таких відносинах. Так, держава, будучи публічним утворенням і власником природних ресурсів, який реалізує свою правомочність розпорядження належним йому майном, одночасно видає в першому випадку – спеціальний дозвіл на природокористування, а в другому – укладає договір на природокористування. Ці два протилежні методи правового регулювання діють паралельно, що зумовлює ситуацію, коли сторони зв'язані між собою не тільки договірними, а й адміністративними зобов'язаннями.

Ще однією особливістю договорів на природокористування є те, що у переважній більшості ці договори є переобтяжені переліком істотних умов, які стають гіпертрофованими з огляду на визначення умов договору як істотних в спеціальному законодавстві однакової юридичної сили. Аналізуючи спеціальне законодавство ми стаємо свідками відсутності єдиного підходу до розуміння комплексу істотних умов, які необхідні для визнання договорів даної групи укладеними. Беручи до уваги той факт, що дані договори є договорами оренди або такими, що носять орендний характер ми приєднуємося до думки, яка неодноразово висловлювалася в науці, що умови про предмет, плату та строк договору є істотними за своєю суттю для даної групи договорів. Однак, законодавець часто розширює перелік істотних умов (ст. 15 ЗУ «Про оренду землі» містить 11 умов договору оренди земельної ділянки; ст. 8 ЗУ «Про угоди про розподіл продукції» – 32 позиції).

Серед особливостей договорів на природокористування варто виділити наявність особливої змішаної системи оплати за договором. Правова природа плати за користування природними ресурсами на умовах оренди, в більшості випадків, є адміністративно-правовою і стягується не за правилами цивільного, а за правилами податкового законодавства. Більшість спеціальних нормативно-правових актів не використовують терміну орендна плата, а послуговуються такими термінами як: «збір за оренду» (ст. 51 ВК України), «збір за спеціальне використання лісових ресурсів» (ст. 77 ЛК України), «плата за користування надрами» та «збір за видачу спеціального дозволу на користування надрами» (ст. 28 Кодексу України про надра). Плата, як істотна умова договорів на природокористування, у даному випадку є видозміненою не лише з позиції її зовнішнього вербального прояву, а й з позиції правового режиму її справлення. Така неоднозначна ситуація, на нашу думку, є показовою з точки зору взаємозаміщення держави в цивільно-правових відносинах як учасника цивільних правовідносин, нею ж, але вже в якості носія публічної влади, що безумовно впливає з її «подвійної» ролі як суб'єкта відносин природокористування. Ми вважаємо, що не можна ототожнювати цивільно-правові відносини по оплаті за договором та фінансово-правові, адже договори на природокористування є цивільно-правовими договорами оренди навіть в тому випадку, коли їх предметом є природні ресурси державної чи комунальної форм власності.

Безумовною особливістю договорів на природокористування є наявність певних цілей використання. Так, як правило, природні ресурси надаються для всіх цілей, характерних для того чи іншого виду природокористування. Цільовий характер орендного землекористування визначається через призму поділу земель на категорії, але є випадки, коли природні ресурси надаються лише для визначених цілей. Так, водні об'єкти надаються в оренду тільки для риборозведення, виробництва сільськогосподарської і промислової продукції, у лікувальних та оздоровчих цілях. Обмеження стосовно цілей природокористування присутні також у лісовому законодавстві (для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних і освітньо-виховних цілей, проведення науково-дослідних робіт).

Узагальнюючи особливості договорів на природокористування варто погодитися з Н. Р. Кобецькою у тому, що такі договори «передбачають децентралізоване регулювання процесу використання природних ресурсів, спрямованого на задоволення виробничо-господарських, економічних, споживацьких інтересів природо користувачів. Вони наділені значною регулятивною здатністю, конкретизують стосовно індивідуального випадку умови використання природних об'єктів, встановлюють детальний порядок експлуатації, освоєння природних компонентів довкілля» [2, с. 263].

Література:

1. Титова Н. І. Землі як об'єкт правового регулювання / Н. І. Титова // Право України. – 1998. – №4. – С. 10-15.
2. Кобецька Н. Р. Договори на використання природних ресурсів // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності / За ред. В. В. Луця. – К.: НДД приватного права і підприємництва АпрН України, 2009. – 300 с.
3. Dr. Irina Palashvili, the President of the Russian-Ukrainian Legal Group. The Concept of Production Sharing: Outlines of the Presentation at the Seminar on the Legislation on Production Sharing Agreements. – September 14, 1998.

Удовиченко Д. В.
студентка
Донецький національний університет
м. Донецьк, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ПРОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ ТА РФ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

На сучасному етапі розвитку суспільства інтелектуальна власність відіграє важливу роль в життєдіяльності людини. В умовах ринкових відносин зростання вартості об'єктів права інтелектуальної власності перетворює результати інтелектуальної діяльності людини у значний капітал. Особливе місце серед об'єктів інтелектуальної власності посідає комп'ютерна програма, яку в ігнорують законодавство відносить до об'єктів авторського права.

Сучасний стан розробки законодавства України щодо правового регулювання відносин щодо комп'ютерних програм не є досконалим і потребує перегляду. Зокрема, закріплене в національному законодавстві визначення комп'ютерної програми не відповідає основному призначенню дефініції – виділенню головних, суттєвих ознак об'єкта, і має значно більшу кількість ознак, на відміну від аналогічних визначень, що містяться у технічній літературі. Це призвело до неоднозначного розуміння охороноздатності окремих складових комп'ютерної програми та форм її об'єктивного вираження. Для вирішення цих питань доцільно застосовувати досвід зарубіжних країн, зокрема, Російської Федерації.

Україна, як і Російська Федерація, має тип правової системи, що відноситься до пострадянської правової сім'ї [1], а отже, правові системи цих країн об'єднують спільність джерел права, основних понять, структури права і соціально-історичних передумов його формування. Водночас, є відмінності у правовому регулюванні певних відносин, зокрема, і відносин у сфері авторського права, що зумовлює доцільність порівняльного аналізу інститутів авторського права на комп'ютерні програми в Україні і Російській Федерації.

Теоретичним підґрунтям дослідження стали наукові праці в галузі цивільного права таких вчених як В.І. Борисова, І.В. Спасибо-Фатєєва, В.Л. Яроцький, О.А. Підпригора, О.Д. Святоцький, В.С. Дмитришин, Г.М. Красноступ, О.В. Дзера, Н.С. Кузнєцова, М.В. Селиванов, А.С. Колісник, С.А. Петренко, Л. Бентлі, Б. Шерман. Незважаючи на велику кількість наукових праць і розробок в сфері правової охорони інтелектуальної власності, теоретичні і практичні проблеми, пов'язані з визначенням комп'ютерної програми, опрацьовані недостатньо. Відсутність комплексного, системного порівняльно-правового дослідження проблем правової охорони комп'ютерної програми обумовлює наявність питань, які вимагають вирішення.

У частині 1 статті 433 Цивільного кодексу України закріплено, що комп'ютерна програма є об'єктом авторського права [2]. Згідно з ч. 4 ст. 433 ЦК України комп'ютерні програми охороняються як літературні твори.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [3] дає таке визначення поняття «комп'ютерна програма»: комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату

(це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

Строго кажучи, єдина форма, придатна для зчитування комп'ютером – це об'єктні (машинні) коди, але пояснення в дужках поширює значення програми до вихідних кодів (тобто мовою програмування). Таким чином, це визначення повністю розкриває синтаксичний аспект програмування. Семантичний аспект не підпадає під це визначення, тому що він складається з набору інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером [4, с. 23].

У ч. 1 ст. 1259 ЦК РФ [5] передбачено, що до об'єктів авторських прав також відносяться програми для ЕОМ, які охороняються як літературні твори.

Відповідно до ст. 1261 ЦК РФ авторське право на всі види програм для ЕОМ (у тому числі на операційні системи і програмні комплекси), які можуть бути виражені будь-якою мовою і в будь-якій формі, включаючи вихідний текст і об'єктний код, охороняються так само, як авторські права на твори літератури. Програмою для ЕОМ є представлена в об'єктивній формі сукупність даних і команд, призначених для функціонування ЕОМ та інших комп'ютерних пристроїв з метою отримання певного результату, включаючи підготовчі матеріали, отримані в ході розробки програми для ЕОМ, і породжувані нею аудіовізуальні і відображення.

Важливе значення для охорони авторських прав на комп'ютерні програми мають створювані програмами графічні зображення як зовнішня форма їх об'єктивного вираження. На сьогодні практично всі комп'ютерні програми реалізують (виводять) на екрані монітору графічні зображення (елементарним прикладом є, наприклад, графічні зображення текстового редактору Microsoft Word, зображення «помічників» у програмах Microsoft Office 2000, а також інтерфейс програми), що також можуть бути предметом спору щодо порушення авторських прав. Першим судовим спором щодо порушення прав на візуальне зображення пакетів комп'ютерних програм був позов Apple Computer, Inc. до Digital Research, Inc. Остання була змушена внести у свої розробки відповідні зміни, зокрема, у найменування команд, відображення сторінок дисплею тощо [6, с. 14].

Аналогічне питання розглядалося також у справі Whelan Associates, Inc. проти Jaslow Dental Laboratory, Inc. Позивач стверджував, що схожість графічних зображень на екрані свідчить про порушення авторських прав на комп'ютерну програму. Однак суд постановив, що зображення на екрані належить до аудіовізуальних творів (що є самостійним об'єктом авторського права), а програма – до літературних творів (також об'єктів авторського права) [7, с. 69].

Наведені приклади свідчать про те, що графічні зображення, створені комп'ютерною програмою, є художніми творами і можуть охоронятися авторським правом як самостійні твори окремо від комп'ютерної програми.

Однак редакція Закону України від 11.07.2001 р. «Про авторське право і суміжні права» прямо не вказує, чи належать аудіовізуальні відображення (у тому числі й графічні зображення) до поняття «комп'ютерна програма», чи ні, як це було в редакції Закону від 23.12.93 р. Отже, залишається невирішеним питання, чи буде порушення права на аудіовізуальні зображення визнаватися порушенням права на комп'ютерну програму.

При цьому схожість комп'ютерних реалізацій графічних зображень повинна встановлюватися не на підставі збігу фрагментів відповідних вихідних текстів програми, а на підставі збігу саме графічної візуалізації на моніторі. Виходячи із зазначеного, необхідно у законодавчому порядку переглянути правове поняття «комп'ютерна програма», охопивши ним не тільки конкретну форму програми, представлену набором кодів, а також структуру послідовності виконання операцій, логічну організацію програми і аудіовізуальне відображення, створене нею [8, с. 40-41].

Слід зазначити, що на відміну від законодавства України, у ЦК РФ вирішено зазначене питання. Відповідно до ст. 1261 ЦК РФ поняття «програма для ЕОМ» включає підготовчі матеріали, отримані в ході розробки програми для ЕОМ, а також породжувані нею аудіовізуальні відображення. Тобто, аудіовізуальні зображення є частиною програми для ЕОМ, а отже на них поширюється правова охорона.

Таким чином, проведений порівняльно-правовий аналіз показав, що інститути авторського права на комп'ютерні програми у Російській Федерації та України мають багато спільного, що зумовлено належністю до однієї правової сім'ї та деякими аспектами історичного розвитку зазначених інститутів. Проте українське законодавство має певні недоліки і потребує вдосконалення. Зокрема, існує необхідність закріпити на законодавчому рівні більш чітке визначення поняття «комп'ютерна програма», та уточнити, що саме включає це поняття.